

Giuseppe Card. Beltrami. *Notizie su Prefetti e Referendari della Segnatura Apostolica desunte dai brevi di nomina*. Libreria Editrice Vaticana 1972 ss. 188.

W r. 1931 B. Katterbach opublikował pracę *Referendarii utriusque Signaturae a Martino V ad Clementem IX et Prelati Signaturae Supplicationum a Martino V ad Leonem XIII* (Biblioteca Vaticana „Studi e testi”. N. 55), opierając się na „suppliche” (prośby) istniejące w tajnym archiwum watykańskim.

Wówczas to Józef Beltrami, ongiś student wspomnianego autora, postanowił sobie przeprowadzić podobne poszukiwania, lecz opierając się na brewiach apostołskich znajdujących się w tymże archiwum, jako że każda nominacja referendarza — jego zdaniem — dokonywała się poprzez brewe.

Zresztą był do tego przygotowany, gdyż pracował przez jakiś czas w bibliotece watykańskiej i później w trzeciej sekcji Sekretariatu Stanu, która zajmowała się właśnie brewiami apostołskimi.

Gdy zebrał już okazały materiał, w r. 1940 Beltrami zostaje mianowany arcybiskupem tytularnym i nuncjuszem w Gustemali i San Salvadorze. W związku

z tym opuszcza Rzym i w konsekwencji przerywa zaplanowaną pracę. Następnie kontynuuje służbę dyplomatyczną w Kolumbii, Libanie i Holandii. Gdy mając 78 lat wraca w r. 1967 do Rzymu z nominacją kardynalską, nie czuje się już na siłach, by zakończyć poszukiwania, lecz oddaje do druku to, co zebrał przed r. 1940. Kilkanaście miesięcy po ukazaniu się książki (13 XII 1973) umiera.

Praca składa się z dwóch części i dodatku.

W pierwszej części (s. 1-21) Autor przedstawia teksty brewiów, którymi w latach 1555-1840 zostało mianowanych 41 kardynałów prefektów Sygnatury Apostolskiej i jeden proprefekt (w r. 1623). W drugiej zaś części (s. 23-161) teksty brewiów, którymi w latach 1577-1779 zostali mianowani 337 referendarze tegoż trybunału.

W pracy nie są zamieszczone całe teksty brewiów. Autor przekazuje tylko elementy istotne, zaznaczając kropkami części brakujące. Przy każdym brewe jest wskazana jego dokładna data oraz

miejsce, w którym ono znajduje się w archiwum watykańskim (tom, strona). Raz po raz znajdujemy też jakąś uwagę odnoszącą się do brewe lub zamianowanego prefekta czy referendarza, znalezioną we wspomnianym archiwum. Bardzo często zaś umieszczono również wyjątek z *l'istanza* (pisemna prośba o urząd) lub z *il biglietto d'ordine* czy z *il biglietto d'avviso* (pisemne polecenie wystawienia brewe).

Wśród referendarzy znajdujemy też nazwiska Polaków, jak: Stanisław Rescio z Poznania (mianowany w r. 1584), Ignacy Gnischi z Krakowa (mianowany w r. 1680), Kazimierz Denhoff z Poznania (mianowany w r. 1685), Jan Bokum z Gniezna (mianowany w r. 1696), a także Michał Stefan Pazzi z Wilna (mianowany w r. 1673).

W dodatku (s. 163-175) zostały wskazane nominacje referendarzy Sygnatury Apostolskiej na inne (w zasadzie wyższe) stanowiska. Obok nazwiska i powierzonej funkcji zaznaczono datę oraz informację, skąd wzięta jest podana wiadomość. Dane w tym dodatku dotyczą 116 nominacji (czasem chodzi o tę samą osobę wymienioną kilkakrotnie wskutek sukcesywnych promocji).

Na końcu (s. 179-188) znajduje się indeks nazwisk, sporządzony bardzo starannie.

Przeglądając pracę nietrudno zauważyć, że wykaz prefektów, a zwłaszcza referendarzy, z którym mamy do czynienia, nie jest kompletny, i to nie tylko w sensie, że bierze on pod uwagę jedynie okres od drugiej połowy XVI w. do ubiegłego stulecia, ale też odnośnie do okresu, który uwzględniono. Wiadomo bowiem skądinąd, że referendarzy Sygnatury Apostolskiej było w różnych okresach bardzo dużo. Papież Sykstus V, bullą *Quemadmodum providus* (22 IX 1586), zredukował ich liczbę do stu. W późniejszym okresie liczba ta zmniejsza się, lecz w złotym wieku Sygnatury (1650-1750) ponownie osiąga wskazaną cyfrę, za papieża Inocentego XII (1691-1700). W świetle tych bezspornych da-

nych lista referendarzy Sygnatury Apostolskiej sporządzona przez Autora jest uboga. Zresztą już sama praca pozwala stwierdzić, jak bardzo niekompletny jest wykaz zaczerpnięty z przedstawionych przez Autora brewiów nominacyjnych; wystarczy bowiem spostrzec, że z nazwisk wymienionych w dodatku tylko jedno (Rivera Domenico) znajdujemy w drugiej części pracy. Również porównanie omawianej książki ze znakomitą monografią Katterbacha zmusza do tej samej konkluzji.

Toteż — mają na względzie tę niekompletność — nasuwa się pytanie, co znaczy stwierdzenie Autora we wstępie: „nie jest już dla mnie możliwe kontynuowanie pracy, zostało jeszcze zbyt wiele do zrobienia”. Czy Autor przejrzał dokładnie pewną liczbę z 8221 tomów brewiów apostolskich znajdujących się w archiwum watykańskim i w nich znalazł tylko te zacytowane w pracy, dotyczące nominacji prefektów oraz referendarzy i teraz należałoby kontynuować przeglądanie następnych tomów (ostatni tom cytowany przez Autora nosi numer 4986) czy też, chcąc uzupełnić pracę, konieczne jest ponowne przejrzanie całego bogatego materiału archiwalnego?

Jeśli byłoby prawdą to pierwsze, tzn. że Autor przejrzał dokładnie pewną liczbę tomów — co należałoby rozsądnie zakładać — wówczas trzeba by stwierdzić, iż kolekcja brewiów w archiwum watykańskim nie jest kompletna lub też odnośnie do okresu uwzględnionego nie jest zgodne z rzeczywistością twierdzenie Autora, iż „każda nominacja referendarza dokonywała się przez brewe”. Jeśli zaś uzupełnienie pracy domagałoby się przejrzania wszystkich tomów archiwum watykańskiego zawierających brewia, wówczas wartość opublikowanej książki byłaby bardzo nikła.

Szkoda, że Autor nie wypowiedział się na temat przeprowadzonych przez siebie poszukiwań.

Mimo wspomnianej niekompletności Autor zaznacza, że uzupełnia w kilku

wypadkach wykaz sporządzony przez Katterbacha (wstęp).

Mając na względzie poczynione spostrzeżenia, można uważać omówioną pracę jedynie za zebranie częściowej doku-

mentacji na temat pewnej liczby prefektów i referendarzy Sygnatury Apostolskiej.

Ks. Zenon Grocholewski